

rosły odpływy z bezrobocia. Silniejszy wzrost napływów w początkowym okresie wynikał po części z redukcji nadmiernego zatrudnienia w polskiej gospodarce. Natomiast silniejszy wzrost odpływów z bezrobocia był w pewnej części efektem wzrostu gospodarczego. Jednoczesny wzrost napływów i odpływów jest symptomem poprawy elastyczności zasobu bezrobocia. Po drugie, w kwartałach letnich występował silniejszy wzrost napływów do bezrobocia. Przyczyn tego zjawiska można upatrywać w „napływie“ na rynek pracy absolwentów szkół, którzy w związku z trudnościami ze znalezieniem pracy rejestrowali się jako bezrobotni.

Na rysunku 4.2 przedstawione zostały dane z BAEL-u o odpływach z zatrudnienia do bezrobocia i bierności zawodowej w latach 1992–1997. Jak wynika z rysunku 4.2 w analizowanym okresie odpływy z zatrudnienia do bierności zawodowej były wyższe niż odpływy do bezrobocia (za wyjątkiem okresu listopad 1992 – luty 1993). Odpływy z zatrudnienia do bierności zawodowej miały tendencję spadkową w okresie maj 1992 – luty 1995. W późniejszym okresie obserwujemy tendencję wzrostową odpływów z zatrudnienia do bierności zawodowej. Odpływy z zatrudnienia do bezrobocia miały nieznaczny trend spadkowy w całym okresie. Wzrost odpływów z zatrudnienia do bierności zawodowej wynikał częściowo z uregulowań prawnych umożliwiających osobom w wieku przedemerytalnym przechodzenie na wcześniejszą emeryturę.

Rysunek 4.3 pokazuje jak kształtowały się według danych z BAEL-u odpływy z bezrobocia do zatrudnienia i bierności zawodowej w latach 1992–1997. W całym okresie (za wyjątkiem przepływów między listopadem 1996 a lutym 1997) odpływy z bezrobocia do zatrudnienia były wyższe niż odpływy do bierności zawodowej. Odpływy z bezrobocia do zatrudnienia charakteryzowały się znaczną sezonowością. Warto również zwrócić uwagę, że w całym okresie utrzymywał się trend spadkowy odpływów z bezrobocia do zatrudnienia, natomiast odpływy do bierności zawodowej utrzymywały się na względnie stałym poziomie.

Rysunek 4.4 pokazuje jak kształtowały się strumienie odpływów z bierności zawodowej do bezrobocia oraz do zatrudnienia. Z rys. 4.4 można wyciągnąć następujące wnioski. Po pierwsze, oba strumienie odpływów charakteryzowały się znaczną sezonowością. Po drugie, odpływy z bierności zawodowej do zatrudnienia były wyższe niż odpływy do bezrobocia. Po trzecie, w analizowanym okresie występował wyraźny trend spadkowy zarówno strumienia odpływu do zatrudnienia, jak i do bezrobocia. Sugeruje to, że osoby bierne zawodowo w mniejszym stopniu były zainteresowane powrotem na rynek pracy.

4.2. Współczynniki płynności bezrobocia i zatrudnienia w Polsce w latach dziewięćdziesiątych

Dla zbadania płynności zasobu bezrobocia i zatrudnienia w Polsce posłużymy się w tym punkcie miarami względnymi – wskaźnikami płynności siły roboczej. Wskaźnik płynności zasobu zatrudnienia [Z_p] można opisać wzorem [por. Schettkat R., 1993]:

$$Z_p = \frac{N_{z,t} + O_{z,t}}{2Z_{t-1}} \quad (4.1)$$

gdzie: $N_{z,t}$ – napływy do zatrudnienia w ciągu danego okresu (np. kwartału), $O_{z,t}$ – odpływy z zatrudnienia w ciągu danego okresu (np. kwartału), Z_{t-1} – liczba zatrudnionych (zasób zatrudnienia) na koniec poprzedniego okresu (np. kwartału). Wskaźnik pokazuje jaka była rotacja jednostek w zasobie zatrudnienia. Im wyższa jest wartość tego wskaźnika, tym wyższa jest rotacja osób w zasobie zatrudnienia. Oznacza to, że zasób ten szybciej dostosowuje się do zmian sytuacji gospodarczej, co jest symptomem poprawy jego elastyczności.

Płynność zasobu zatrudnienia można również mierzyć przy pomocy wskaźnika zastąpienia (w_{zz}). Wskaźnik ten można opisać wzorem:

$$w_{zz} = 0,5 \cdot (s_{nz} + s_{oz} - |s_{nz} - s_{oz}|) = \min\{s_{nz}, s_{oz}\} \quad (4.2)$$

gdzie:

s_{nz} – stopa napływu do zatrudnienia – definiowana jako relacja napływu do zatrudnienia w ciągu danego okresu (np. kwartału) do zasobu zatrudnienia na koniec poprzedniego okresu (np. kwartału),

s_{oz} – stopa odpływu z zatrudnienia – definiowana jako relacja odpływu z zatrudnienia w ciągu danego okresu (np. kwartału) do zasobu zatrudnienia na koniec poprzedniego okresu (np. kwartału). Wyższa wartość tego wskaźnika oznacza, że zasób zatrudnienia charakteryzuje się wyższą rotacją. Oznacza to, że wyższe są zarówno przyjęcia do pracy, jak i zwolnienia z pracy.

Na bazie wskaźników płynności zasobu zatrudnienia formułujemy wskaźniki płynności zasobu bezrobocia. Wskaźnik płynności zasobu bezrobocia (b_p) można zatem opisać wzorem:

$$b_p = \frac{N_{b,t} + O_{b,t}}{2B_{t-1}} \quad (4.3)$$

gdzie:

$N_{b,t}$ – napływy do bezrobocia w ciągu danego okresu (np. kwartału), $O_{b,t}$ – odpływy z bezrobocia w ciągu danego okresu (np. kwartału), B_{t-1} – liczba bezrobotnych (zasób bezrobocia) na koniec poprzedniego okresu (np. kwartału). Wskaźnik pokazuje jaka była

rotacja jednostek w zasobie bezrobocia. Im wyższa jest wartość tego wskaźnika, tym wyższa jest rotacja zasobu bezrobotnych. Oznacza to, że zmniejsza się czas pozostawania w tym zasobie, co jest symptomem poprawy elastyczności.

Płynność zasobu bezrobocia można również mierzyć przy pomocy wskaźnika zastąpienia (w_{zb}). Wskaźnik ten można opisać wzorem:

$$w_{zb} = 0,5 \cdot (s_{nb} + s_{ob} - |s_{nb} - s_{ob}|) = \min\{s_{nb}, s_{ob}\} \quad (4.4)$$

gdzie:

s_{nb} – stopa napływu do bezrobocia – definiowana jako relacja napływu do bezrobocia w ciągu danego okresu (np. kwartału) do zasobu bezrobocia na koniec poprzedniego okresu (np. kwartału),

s_{ob} – stopa odpływu z bezrobocia – definiowana jako relacja odpływu z bezrobocia w ciągu danego okresu (np. kwartału) do zasobu bezrobocia na koniec poprzedniego okresu (np. kwartału).

Tabela 4.1 zawiera wartości oszacowanych wskaźników płynności zasobu bezrobocia oraz wskaźników zastąpienia w Polsce w latach 1992–1998, natomiast rysunek 4.5 pokazuje jak kształtowały się te wskaźniki w tym okresie. Z tabeli 4.1 wynikają następujące wnioski: po pierwsze, wskaźnik ten przyjmował najniższe wartości (poniżej 20%) w okresie I kwartał 1992 – III kwartał 1995. W późniejszym okresie (za wyjątkiem III kwartału 1995) wskaźnik ten osiągał wartości powyżej 20%. Po drugie, wskaźnik ten charakteryzował się znaczną sezonowością. Sezonowość tą można po części tłumaczyć zachowaniem się absolwentów, którzy po zakończeniu nauki wobec trudności ze znalezieniem pracy w większości rejestrowali się jako bezrobotni. Po trzecie, w analizowanym okresie pomimo wahań sezonowych obserwujemy utrzymującą się w czasie tendencję wzrostową wskaźnika płynności zasobu bezrobocia oraz wskaźnika zastąpienia (por. rys. 4.5). Można zatem wysunąć tezę, że w analizowanym okresie występowała poprawa rotacji zasobu bezrobocia co jest widoczne jeśli przyjrzymy się danym o stopach bezrobocia, która rosła szybko w okresie, w którym rotacja zasobu bezrobocia była stosunkowo niska (to znaczy do III kwartału 1995 roku).

Tabela 4.2 zawiera dane o współczynnikach płynności zasobu bezrobocia oszacowanych na podstawie badań aktywności ekonomicznej ludności w Polsce w latach 1992–1997. Z tabeli 4.2 wynikają następujące wnioski: po pierwsze, w latach 1992–1997 współczynniki płynności zasobu bezrobocia przyjmowały wartości powyżej 20%, a zatem były wyższe niż oszacowane na podstawie danych pochodzących z bezrobocia rejestrowanego w urzędach pracy. Różnica w wysokości tych wskaźników może wynikać z faktu, że część osób pozostających bez pracy nie korzysta z pośrednictwa urzędów pracy. Po drugie, jak wynika z tabeli 4.2 również wskaźniki zastąpienia oszacowane na podstawie

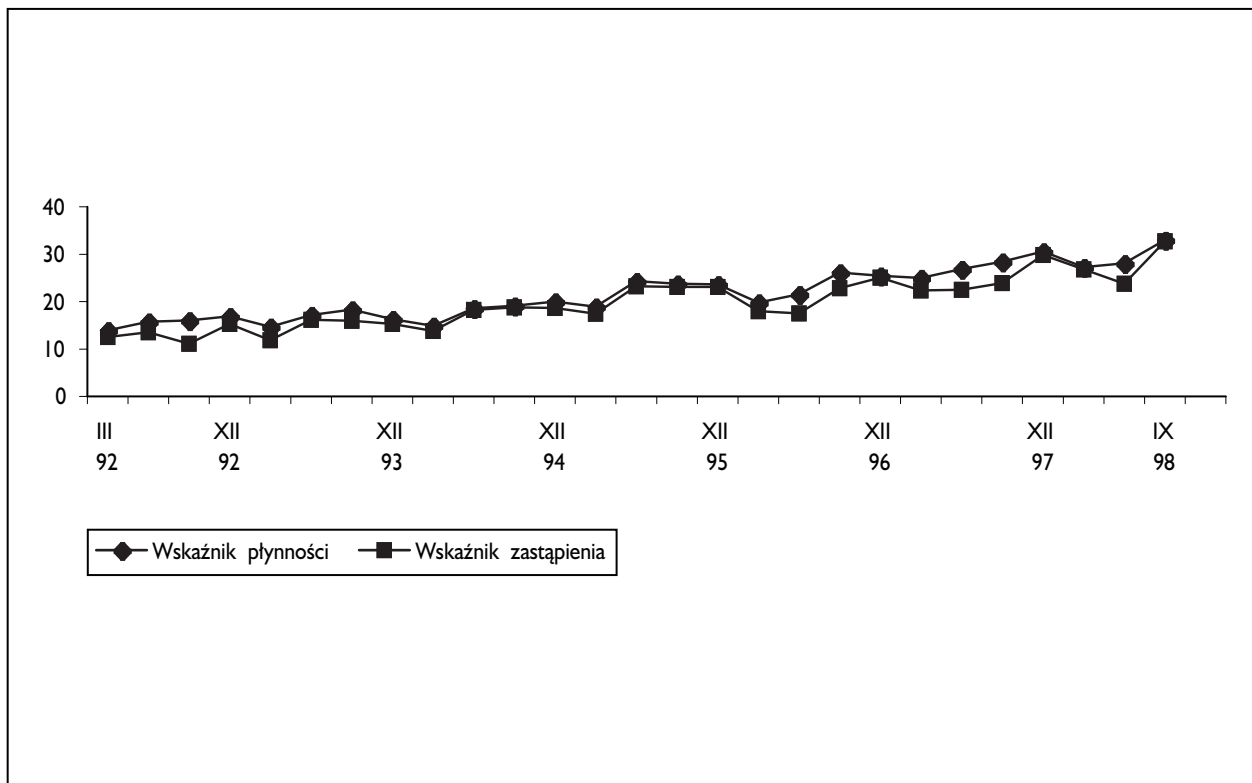
Tabela 4.1. Współczynniki płynności, zastąpienia, stopy napływów i odpływów z bezrobocia oraz stopy bezrobocia w latach 1992–1998, w %

Wyszczególnienie	Wskaźnik płynności zasobu bezrobocia	Stopa odpływu z bezrobocia	Stopa napływu do bezrobocia	Wskaźnik zastąpienia	Stopa bezrobocia
III 92	13,93	12,52	15,34	12,52	12,10
VI 92	15,79	13,54	17,17	13,54	12,60
IX 92	16,06	11,11	19,89	11,11	13,60
XII 92	16,88	15,27	15,78	15,27	13,60
III 93	14,66	11,88	17,44	11,88	14,40
VI 93	17,19	16,19	18,19	16,19	14,80
IX 93	18,32	15,95	20,70	15,95	15,40
XII 93	16,32	15,27	17,37	15,27	15,70
III 94	14,85	13,80	15,89	13,80	16,70
VI 94	18,56	18,85	18,27	18,27	16,60
IX 94	19,12	19,41	18,82	18,82	16,50
XII 94	19,98	21,32	18,65	18,65	16,00
III 95	18,94	20,43	17,46	17,46	15,50
VI 95	24,34	25,43	23,26	23,26	15,20
IX 95	23,78	24,46	23,09	23,09	15,00
XII 95	23,61	24,14	23,07	23,07	14,90
III 96	19,82	17,97	21,67	17,97	15,40
VI 96	21,53	25,52	17,53	17,53	14,30
IX 96	26,14	29,47	22,80	22,80	13,50
XII 96	25,47	25,07	25,86	25,07	13,20
III 97	24,99	27,62	22,36	22,36	12,60
VI 97	26,85	31,23	22,47	22,47	11,60
IX 97	28,44	33,01	23,88	23,88	10,60
XII 97	30,56	31,32	29,80	29,80	10,50
III 98	27,30	26,77	27,83	26,77	10,40
VI 98	28,05	32,33	23,77	23,77	9,60
IX 98	33,03	33,35	32,70	32,70	9,60

Źródło: Biuletyny Statystyczne GUS, wydania z lat 1992–1998, Warszawa; Bezrobocie Rejestrowane w Polsce, wydania z lat 1994 – 1998, GUS, Warszawa, obliczenia własne

danych pochodzących z urzędów pracy były niższe niż analogiczne wskaźniki obliczone na podstawie danych z badań aktywności ekonomicznej ludności. Po trzecie, jak wynika z tabeli 4.2 oraz rysunku 4.6 zarówno wskaźnik płynności, jak i wskaźnik zastąpienia charakteryzowały się znaczną sezonowością. Sezonowość ta wynika z cyklu prac w

Rysunek 4.5. Wskaźniki płynności i zastąpienia zasobu bezrobocia, dane z rejestracji, w latach 1992–1998

Źródło: Jak do tabeli 4.1

rolnictwie oraz z zachowania się absolwentów na rynku pracy. Po czwarte, wskaźnik płynności zasobu bezrobocia, jak i wskaźnik zastąpienia utrzymywały się (pomimo sezonowości) na względnie stałym poziomie. Różne wnioski płynące z danych z urzędów pracy oraz z danych pochodzących z badań aktywności ekonomicznej ludności wynikają po części z różnicy w pojęciu osoby pracującej w ujęciu BAEL. Według BAEL-u pracujący to osoba, która przepracowała za wynagrodzenie w badanym tygodniu 1 godzinę. Nie mniej jednak analiza danych zawartych w tabelach 4.1 i 4.2 pozwala na sformułowanie wniosku, że w analizowanym okresie ulegała poprawie elastyczność zasobu bezrobocia.

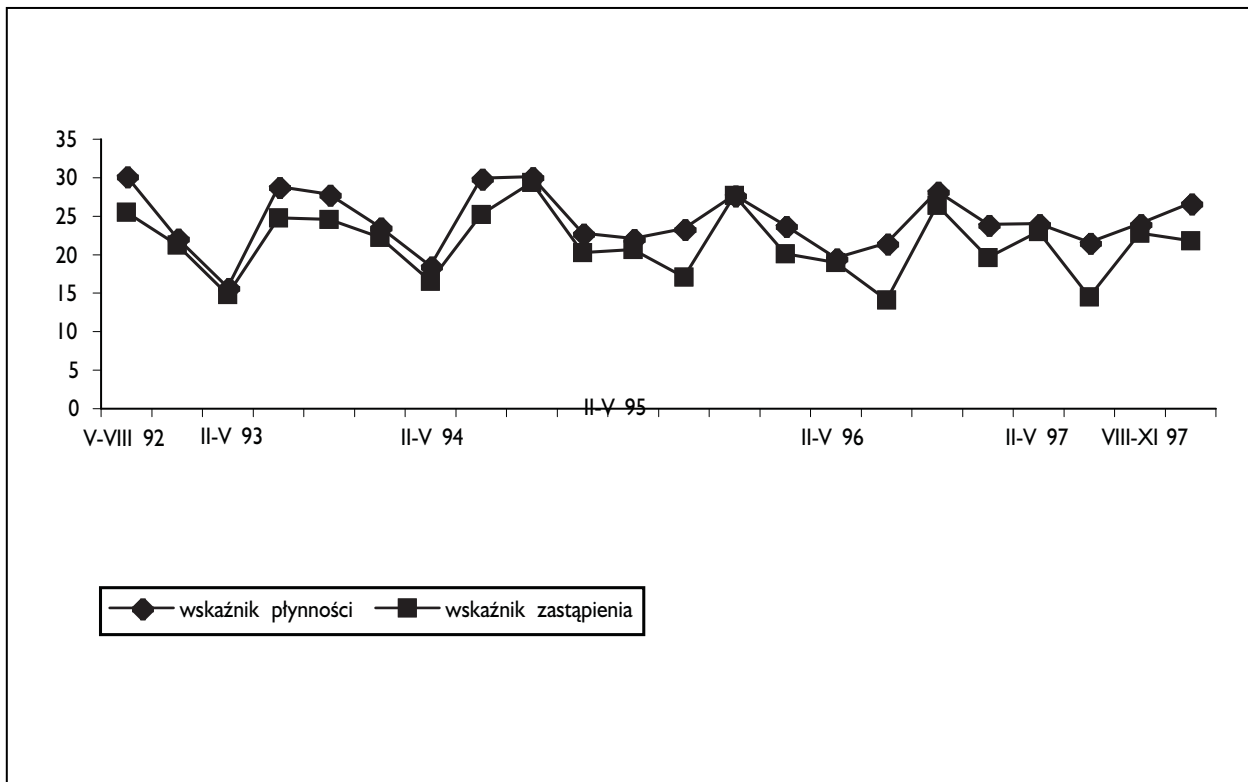
Tabela 4.3 zawiera dane o wskaźnikach płynności zasobu zatrudnienia oraz zastąpienia (oszacowane na podstawie wzorów 4.1 i 4.2) w latach 1992 – 1997,

Tabela 4.2. Współczynniki płynności, zastąpienia, stopy napływów i odpływów z bezrobocia, V 1992 – XI 1997

Wyszczególnienie	Wskaźnik płynności zasobu bezrobocia	Stopa odpływu z bezrobocia	Stopa napływu do bezrobocia	Wskaźnik zastąpienia
V – VIII 92	30,23	25,51	34,95	25,51
VIII – XI 92	22,14	23,03	21,26	21,26
XI 92 – II 93	15,78	14,82	18,41	14,82
II – maj 93	28,83	32,85	24,81	24,81
maj – VIII 93	27,85	31,13	24,57	24,57
VIII – XI 93	23,58	22,28	24,87	22,28
XI 93 – II 94	18,54	16,54	20,54	16,54
II – V 94	29,95	34,66	25,25	25,25
V – VIII 94	30,15	30,89	29,41	29,41
VIII – XI 94	22,82	25,38	20,27	20,27
XI 94 – II 95	22,13	20,68	23,58	20,68
II – V 95	23,42	29,73	17,11	17,11
V – VIII 95	27,74	27,71	27,77	27,71
VIII – XI 95	23,82	27,49	20,14	20,14
XI 95 – II 96	19,56	20,15	18,97	18,97
II – V 96	21,52	28,92	14,11	14,11
V – VIII 96	28,24	30,05	26,44	26,44
VIII – XI 96	23,94	28,26	19,63	19,63
XI 96 – II 97	24,03	23,00	25,06	23,00
II – V 97	21,60	28,66	14,54	14,54
V – VIII 97	24,03	25,27	22,79	22,79
VIII – XI 97	26,72	31,64	21,79	21,79

Źródło: Dane z badań aktywności ekonomicznej ludności, V 1992 – XI 1997; obliczenia własne

Rysunek 4.6. Wskaźniki płynności i zastąpienia zasobu bezrobocia, dane z badań aktywności ekonomicznej ludności w Polsce w latach 1992–1997

Źródło: Jak do tabeli 4.2

oszacowane na podstawie danych z badań aktywności ekonomicznej ludności. Z tabeli 4.3 wynikają następujące wnioski. Po pierwsze, wskaźniki te w całym okresie charakteryzowały się znaczną sezonowością. Wynika ona z sezonowości zatrudnienia w pracach w rolnictwie. Po drugie, w analizowanym okresie wskaźnik płynności zasobu zatrudnienia oscylował na poziomie 3,5% do 6,98%. Wskaźnik zastąpienia przyjmował wartości w przedziale 1,6% do 5,75%. Jest to niski wskaźnik rotacji w porównaniu np. z danymi dla Niemiec [por. Schettkat R., 1993, s. 161–162], który dla przemysłu w okresie 1980–1983 oscylował na poziomie 10,8. Po trzecie, jak wynika z analizy danych zawartych w tabeli 4.3 oraz rys. 4.7 oba wskaźniki charakteryzowały się tendencją spadkową w analizowanym okresie. Co świadczy o pogorszeniu płynności zasobu zatrudnienia.

Tabela 4.3. Współczynniki płynności, zastąpienia, stopy napływów i odpływów z zatrudnienia, V 1992 – XI 1997

Wyszczególnienie	Wskaźnik płynności zasobu zatrudnienia	Stopa odpływu z zatrudnienia	Stopa napływu do zatrudnienia	Wskaźnik zastąpienia
V – VIII 92	4,31	4,76	3,86	3,86
VIII – XI 92	3,60	4,79	2,41	2,41
XI 92 – II 93	2,72	3,82	1,63	1,63
II – V 93	6,98	5,75	8,21	5,75
V – VIII 93	4,53	3,40	5,66	3,40
VIII – XI 93	5,23	5,59	4,88	4,88
XI 93 – II 94	4,04	4,89	3,19	3,19
II – V 94	6,87	5,44	8,30	5,44
V – VIII 94	5,04	4,19	5,89	4,19
VIII – XI 94	4,48	4,58	4,38	4,38
XI 94 – II 95	4,07	4,94	3,21	3,21
II – V 95	4,92	3,32	6,52	3,32
V – VIII 95	4,48	3,72	5,24	3,72
VIII – XI 95	4,46	4,58	4,34	4,34
XI 95 – II 96	3,30	3,55	3,05	3,05
II – V 96	4,44	2,78	6,10	2,78
V – VIII 96	4,35	3,30	5,40	3,30
VIII – XI 96	3,99	4,39	3,59	3,59
XI 96 – II 97	3,55	3,99	3,12	3,12
II – V 97	3,94	2,56	5,31	2,56
V – VIII 97	3,58	2,71	4,45	2,71
VIII – XI 97	3,74	4,11	3,37	3,37

Źródło: Dane z badań aktywności ekonomicznej ludności, V 1992 – XI 1997; obliczenia własne

Usztywnianie zasobu zatrudnienia może wynikać po części z „uzwiązkowienia” gospodarki oraz z usztywnienia przepisów kodeksu pracy o zatrudnieniu osób na zasadzie umowy-zlecenia.

Obecnie sprawdzimy, jak kształtowały się współczynniki płynności i zastąpienia w poszczególnych sekcjach EKD. Tabela 4.4 zawiera dane o średnich współczynnikach płynności i zastąpienia w poszczególnych sekcjach EKD obliczonych w oparciu o dane z badań aktywności ekonomicznej ludności. Z tabeli 4.4 wynikają następujące wnioski. Po pierwsze, najwyższe wartości wskaźników płynności występowały w całym okresie w sekcji F (budownictwie) oraz w sekcjach E, G, H i I (transport i komunikacja, handel hurtowy i detaliczny oraz naprawy, hotele i restauracje, zaopatrzenie w wodę, energię elektryczną i gaz). Można zatem powiedzieć, że zatrudnienie w tym dziale charakteryzowało się najwyższą płynnością. Po drugie, jak wynika z tabeli 4.4, najniższe wartości zarówno wskaźnika płynności, jak i zastąpienia występowały w sekcjach A i B (rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo, rybołówstwo i rybactwo) oraz sekcjach M i N (edukacja, ochrona zdrowia i opieka socjalna). Oznacza to, że zatrudnienie w tych działach było nieelastyczne.

Tabela 4.4. Wskaźniki płynności i zatrudnienia zasobu zatrudnienia według sekcji EKD, V 1994 – XI 1997

Wyszczególnienie	Wskaźnik płynności zasobu zatrudnienia	Wskaźnik zastąpienia
Budownictwo (sekcja F)	7,11	4,85
Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo, rybołówstwo i rybactwo (sekcje A i B)	2,84	1,34
Transport i komunikacja, handel hurtowy i detaliczny oraz naprawy, hotele i restauracje, zaopatrzenie w wodę, energię elektryczną i gaz (sekcje E, G, H, I)	3,85	3,44
Edukacja, ochrona zdrowia i opieka socjalna (sekcje M i N)	2,15	1,91
Pozostała działalność (sekcje O, P, Q) oraz pośrednictwo finansowe oraz obsługa nieruchomości, wynajem i działalność związana z prowadzeniem interesów (sekcje J i K)	3,31	2,68
Przemysł i kopalnictwo (sekcja C i D)	3,91	3,42

Źródło: Dane z badań aktywności ekonomicznej ludności, V 1994 – XI 1997; obliczenia własne

4.3. Wnioski

Z przeprowadzonych analiz wynikają następujące wnioski. Po pierwsze, napływy do bezrobocia i odpływy z bezrobocia charakteryzowały się w badanym okresie znaczną sezonowością. Po drugie, jak wynika z tabel 4.1 – 4.2 oraz rysunków 4.6 – 4.7 również wskaźniki płynności, jak i wskaźniki zastąpienia charakteryzowały się znaczną sezonowością. Sezonowość ta wynika z cyklu prac w rolnictwie oraz z zachowania się absolwentów na rynku pracy. Po trzecie, z danych pochodzących z urzędów pracy wynika, że wskaźniki płynności i zastąpienia zasobu bezrobocia charakteryzowały się tendencją wzrostową. Natomiast z danych z badań aktywności ekonomicznej ludności wynika, że oba te wskaźniki utrzymywały się (pomimo sezonowości) na względnie stałym poziomie. Różne wnioski płynące z danych z urzędów pracy oraz z danych pochodzących z badań aktywności ekonomicznej ludności wynikają po części z różnicy w pojęciu osoby pracującej w ujęciu BAEL. Nie mniej jednak analiza danych zawartych w tabelach 4.1 i 4.2 pozwala na sformułowanie wniosku, że w analizowanym okresie ulegała poprawie elastyczność zasobu bezrobocia. Po czwarte, jak wynika z analizy danych zawartych w tabeli 4.3 oraz rys. 4.7 oba wskaźniki płynności zasobu zatrudnienia charakteryzowały się tendencją spadkową w analizowanym okresie. Co świadczy o pogorszeniu płynności zasobu zatrudnienia.

Usztywnianie zasobu zatrudnienia może wynikać po części ze znacznej roli związków zawodowych w negocjacjach na polskim rynku pracy oraz z usztywnienia przepisów kodeksu pracy o zatrudnieniu osób na zasadzie umowy-zlecenia. Można zatem powiedzieć, że zasób zatrudnienia był coraz mniej elastyczny. Niepokojący dla perspektyw rozwoju gospodarczego jest spadek obu wskaźników zwłaszcza w ostatnich latach. Po piąte, należy zwrócić uwagę, że występowało zróżnicowanie elastyczności zatrudnienia według sekcji EKD. Najwyższą elastycznością charakteryzowało się zatrudnienie w sekcji F (budownictwie) oraz sekcjach E, G, H oraz I (transport i komunikacja, handel hurtowy i detaliczny oraz naprawy, hotele i restauracje, zaopatrzenie w wodę, energię elektryczną i gaz). Najniższą elastycznością charakteryzowało się zatrudnienie w sekcjach A i B (rolnictwie, łowiectwie, leśnictwie, rybołówstwie i rybactwie) oraz sekcjach M i N (edukacja, ochrona zdrowia i opieka socjalna).

5. Efekty aktywnych programów ograniczania bezrobocia a elastyczność rynku pracy

Aktywne programy rynku pracy oparte na subsydiowaniu zatrudnienia i szkoleniach bezrobotnych nastawione są na tworzenie nowych miejsc pracy i zwiększanie mobilności siły roboczej. Inicjowane są one przez wojewódzkie i rejonowe urzędy pracy, a finansowane z Funduszu Pracy. Uznając takie podstawowe działania, jak pośrednictwo pracy i poradnictwo zawodowe jako te, które są wykonywane przez urzędy pracy w ramach ich ogólnych obowiązków, możemy wyróżnić sześć podstawowych programów rynku pracy:

- szkolenia,
- prace interwencyjne,
- aktywizacja zawodowa absolwentów,
- roboty publiczne,
- pożyczki dla zakładów pracy,
- pożyczki dla bezrobotnych.

Faktyczną rolę, jaką spełniają w tym zakresie, determinuje szereg czynników. Najważniejsze z nich to skala tych działań oraz ich efektywność. Celem tej części opracowania jest określenie wpływu aktywnych programów na elastyczność rynku pracy. Aby tego dokonać należy rozpoznać skalę i zakres działań podejmowanych przez państwo na rynku pracy oraz określić ich efekty.

5.1. Uczestnicy aktywnych programów rynku pracy

Prezentację wpływu aktywnej polityki państwa na elastyczność rynku pracy rozpoczniemy od przedstawienia wielkości wydatków państwa na ten cel oraz zestawienia liczby uczestników aktywnych programów z liczbą bezrobotnych. Dane te dają ogólne wyobrażenie o skali i znaczeniu, jakie można przypisać aktywnym programom ograniczania bezrobocia. Źródłem finansowania aktywnych programów rynku pracy jest Fundusz Pracy. Kształtowanie się dynamiki wydatków z Funduszu Pracy na aktywne programy rynku pracy w latach 1990–1997 przedstawiono w tabeli 5.1. Jak wynika z danych tabeli 5.1 udział wydatków na aktywne programy w wydatkach ogółem Funduszu Pracy malał w latach 1999–1992, następnie odnotowano wzrost i wahania tych wydatków na poziomie 11–12%. Rok 1997 zaznaczył się nieznacznym wzrostem udziału tych wydatków. Zmiany w strukturze wydatków Funduszu Pracy znajdują odzwierciedlenie w dynamice realnych wydatków ogółem na aktywne programy. Analiza

Tabela 5.1. Wydatki z Funduszu Pracy na aktywne programy rynku pracy w latach 1990–1997

Wyszczególnienie	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
1. Wydatki na aktywne programy w % wydatków całkowitych Funduszu Pracy	32,1	7,0	4,7	11,1	12,8	11,9	10,7	15,7
2. Dynamika realnych wydatków na aktywne programy, (1990=100)								
– ogółem	100,0	46,6	37,1	91,1	111,8	117,0	108,2	123,1
– na I bezrobotnego	100,0	24,3	16,7	35,5	44,3	50,1	51,7	75,9

Źródło: Rocznik Statystyczny Pracy, 1995 i 1997, GUS

dynamiki wydatków na aktywne programy w przeliczeniu na I bezrobotnego wskazuje, że w całym badanym okresie wydatki te były niższe niż w roku 1990. Tabela 5.2 przedstawia liczbę uczestników aktywnych programów w latach 1992–1996. Z danych w tabeli 5.2 płynie generalny wniosek, że relacja liczby uczestników aktywnych programów do liczby bezrobotnych nie jest zbyt wysoka. W 1996 r. wskaźnik ten wynosił zaledwie 13%. Oznacza to, że mniej niż co siódmy bezrobotny może liczyć na uczestnictwo w aktywnych programach, uzyskując czasowe zatrudnienie bądź dodatkowe kwalifikacje zawodowe.

Analizując liczbę uczestników różnych form ograniczania bezrobocia, możemy wyróżnić dwa podokresy: 1992–1994, w których to latach obserwowaliśmy stały wzrost

Tabela 5.2. Uczestnicy aktywnych programów rynku pracy w latach 1992–1996

Wyszczególnienie	1992	1993	1994	1995	1996
Uczestnicy aktywnych programów ogółem (tys.)	217,0	314,2	404,1	384,9	330,4
z tego:					
– prace interwencyjne	104,5	132,9	195,5	184,1	139,1
– roboty publiczne	35,2	74,0	110,6	113,1	99,8
– szkolenia	70,4	72,5	91,7	81,8	85,5
Udział uczestników aktywnych programów w ogólnej liczbie bezrobotnych (%)					
– ogółem	9,2	11,5	14,1	14,6	13,0
– prace interwencyjne	4,1	4,6	6,9	7,0	5,9
– roboty publiczne	1,4	2,6	3,9	4,3	4,2
– szkolenia	2,8	2,5	3,2	3,1	3,2

Źródło: Bezrobocie rejestrowane w Polsce, GUS, Warszawa; wydania z lat 1992–1998

liczby uczestników wszystkich programów oraz 1995–1996, kiedy dostrzegamy wyraźną tendencję spadkową. Spadek ten przede wszystkim dotyczy liczby uczestników prac interwencyjnych. Na przestrzeni dwóch lat liczba ta zmniejszyła się o przeszło 56,4 tys. osób, czyli w 1996 r. zaledwie co 20 bezrobotny mógł liczyć na podjęcie pracy tymczasowej w ramach tego programu. Nieco odmiennie kształtuje się liczba uczestników szkoleń zawodowych organizowanych przez rejonowe urzędy pracy, która po znaczącym spadku w 1995 r. znów zaczęła rosnąć. W latach 1995–1996 spadała popularność robót publicznych.

Tabela 5.3 przedstawia strukturę uczestników aktywnych programów z punktu widzenia płci, wieku, wykształcenia i miejsca zamieszkania. Struktura ta została wyznaczona w oparciu o wyniki badania ankietowego „Efektywność aktywnej polityki rynku pracy” przeprowadzonego przez GUS w sierpniu 1996 r. Analiza danych z tabeli 5.3 prowadzi do szeregu istotnych wniosków. Po pierwsze, struktura uczestników aktywnych programów jest zróżnicowana w przekroju płci. Mężczyźni są dominującą grupą uczestników robót publicznych i prac interwencyjnych. Kobiety zaś wyraźnie

Tabela 5.3. Struktura uczestników aktywnych programów rynku pracy w latach 1992–1996, w %

Cechy badane	Prace interwencyjne	Roboty publiczne	Szkolenia
Płeć:			
mężczyźni	53,45	76,85	39,29
kobiety	46,55	23,15	60,71
Wiek:			
15–24	24,31	15,74	30,71
25–44	60,34	63,89	59,29
45 i więcej	15,34	20,37	10,00
Wykształcenie:			
wyższe	20,7	0,93	7,86
policealne	3,10	0,00	7,14
średnie	23,62	12,04	48,21
zawodowe	38,28	52,78	25,71
podstawowe i niższe	32,93	34,26	11,07
Miejsce zamieszkania:			
wieś i miasteczka do 10 tys. mieszkańców	56,90	63,89	32,86
miasta powyżej 10 tys. mieszkańców	43,10	36,11	67,14

Źródło: BAEL, GUS, obliczenia własne

dominują w szkoleniach organizowanych przez urzędy pracy. Po drugie, w strukturze wiekowej uczestników dominują osoby w wieku 25–44 lat. Udział tej grupy we wszystkich programach oscyluje na poziomie 60%. Osoby młodsze częściej uczestniczą w szkoleniach i pracach interwencyjnych, starsze w robotach publicznych. Po trzecie, osoby o różnym poziomie wykształcenia uczestniczą w różnych programach. Zgodnie z oczekiwaniami osoby z najniższym poziomem wykształcenia (zawodowym i niższym) stanowią 87% wszystkich uczestników robót publicznych. Odsetek ten jest niższy w przypadku prac interwencyjnych (przeszło 71%), zaś wśród uczestników szkoleń ta grupa stanowi zaledwie niespełna 37%. Po czwarte, mieszkańcy wsi i małych miasteczek uczestniczą częściej w robotach publicznych i pracach interwencyjnych niż bezrobotni z miast, rzadziej natomiast w szkoleniach.

Przeszło 30% tych bezrobotnych, którzy wykorzystali propozycję udziału w pracach interwencyjnych i blisko 40% tych, którzy wykorzystali propozycję udziału w robotach publicznych, w momencie badania wciąż pracowało w miejscu, do którego zostali skierowani. Co ósmy bezrobotny pracujący w ramach prac interwencyjnych i co dziewiąty pracujący w ramach robót publicznych po zakończeniu okresu trwania tychże programów kontynuował pracę u tego samego pracodawcy (por. tabela 5.4). Podstawową przyczyną zakończenia prac wykonywanych w ramach obu programów było zakończenie okresu subsydiowanego zatrudnienia. Odejście z własnej woli wśród uczestników obu programów było zjawiskiem rzadkim. Warto jednak zwrócić uwagę, że częściej decydowali się na to uczestnicy robót publicznych. Znaczącym czynnikiem powodującym zakończenie udziału w ramach robót publicznych wydaje się być również zakończenie lub wstrzymanie inwestycji przy realizacji której zatrudniani byli bezrobotni (pozycja „inne“ w tabeli 5.4). W przypadku prac interwencyjnych zaobserwowano zjawisko zwalniania skierowanych bezrobotnych przez pracodawców.

Tabela 5.4. Struktura zachowań uczestników aktywnych programów po ich zakończeniu, w %

Wyszczególnienie:	Prace interwencyjne	Roboty publiczne
Pracujący nadal w miejscu skierowania, choć nie są to już aktywne programy	12,50	10,96
Odchodzący z własnej woli	4,17	8,22
Zakończenie okresu, na który bezrobotni zostali skierowani	76,75	73,97
Zwolnienia	3,95	0,00
Inne	2,63	6,85

Źródło: BAEL, GUS, obliczenia własne

5.2. Efekty aktywnej polityki rynku pracy a elastyczność rynku pracy

Analizę w tej części opracowania rozpoczniemy od określenia – opierając się na faktycznych, zarejestrowanych zdarzeniach – jaki odsetek byłych uczestników aktywnych programów posiada pracę w wybranych przez nas momentach czasu. Pod pojęciem „posiada pracę” rozumiemy tutaj, zgodnie z metodologią BAEL-u, fakt wykonywania jakiegokolwiek pracy przynoszącej dochód, bez względu na formalny status zatrudnienia tej osoby. Przyjęliśmy, że interesujące nas momenty czasu to pierwszy, trzeci i szósty miesiąc po zakończeniu programu. Taki przedział czasu jest na tyle długi aby, przy odpowiedniej aktywności, bezrobotny miał szansę znalezienia pracy. Z drugiej zaś strony jest na tyle krótki, że z dużym prawdopodobieństwem możemy przypuszczać, iż ewentualny sukces (znalezienie pracy) jest wynikiem uczestnictwa w aktywnym programie. Liczba osób posiadających pracę po danym okresie czasu do liczby wszystkich osób będących uczestnikami danego programu stanowi swego rodzaju wskaźnik efektywności, który możemy interpretować w kategoriach prawdopodobieństwa. Przy konstrukcji tego wskaźnika zakładamy zerowy punkt wyjścia, czyli sytuację, w której gdyby np. nie organizowano szkolenia, wówczas żaden bezrobotny nie uzyskałby pracy. Stanowi to dużą słabość tej analizy, ponieważ w rzeczywistości zatrudnienie bezrobotnych następuje również wtedy, gdy nie uczestniczą w aktywnych programach. Analiza tych wskaźników umożliwi nam porównanie efektywności nominalnej (brutto) tych programów między sobą z punktu widzenia efektów zatrudnieniowych. Z analizy wyłączamy wszystkich tych uczestników aktywnych programów, którzy rozpoczęli je w 1996 roku.

Tabela 5.5. Wskaźniki efektywności brutto aktywnych programów rynku pracy, w %

Moment czasu po zakończeniu programu:	Prace interwencyjne	Roboty publiczne	Szkolenia
1 miesiąc	25,8	26,0	17,1
3 miesiące	25,1	26,0	33,8
6 miesięcy	27,9	24,6	41,4

Źródło: BAEL, GUS, obliczenia własne

Tabela 5.5 przedstawia wskaźniki efektywności brutto dotyczące prac interwencyjnych, robót publicznych i szkoleń, obliczone dla trzech momentów czasu. Analiza danych z tabeli 5.5 prowadzi przede wszystkim do dość nieoczekiwanego spostrzeżenia, iż nie ma istotnych różnic między prawdopodobieństwem znalezienia pracy przez uczestników prac interwencyjnych, a uczestnikami robót publicznych.

Wskaźniki efektywności w obu tych grupach bezrobotnych oscylują na poziomie zbliżonym do 26%. Tak więc tylko co 4 uczestnik tych programów znajduje w późniejszym okresie pracę. Uzasadniony wydaje się więc wniosek, że oba te programy nie generują większych efektów zatrudnieniowych. Zgoła odmiennie wypada ocena, w oparciu o ten wskaźnik, szkoleń organizowanych przez urzędy pracy. Już w pierwszym miesiącu po ich zakończeniu częściej niż co szósty bezrobotny, który wziął udział w szkoleniach znajdował pracę. Po trzech miesiącach wskaźnik ten wzrastał do 33,8%, by po sześciu miesiącach przyjmując wartość 41,4%. Zbadajmy dokładniej efekty szkoleń zawodowych.

Głównym zadaniem programu szkoleń jest podwyższenie kwalifikacji zawodowych lub nauka zawodu u bezrobotnych nie posiadających żadnych kwalifikacji w celu zwiększenia szans na uzyskanie pracy. Kierunki szkoleń zawodowych winny odpowiadać aktualnym potrzebom rynku pracy. O ilości i jakości wiedzy przekazywanej bezrobotnym w czasie kursu w dużej mierze przesądza czas trwania szkolenia i jego intensywność. Nie bez znaczenia jest również dobór bezrobotnych do poszczególnych rodzajów kursów.

W celu porównania sytuacji bezrobotnego uczestniczącego w szkoleniu z sytuacją bezrobotnego nie uczestniczącego w szkoleniu i przypisanie różnicy działaniu programu posłużymy się metodą quasi-eksperymentalną [E. Kwiatkowski, 1998, s. 98–100]. Metoda ta polega na porównaniu położenia na rynku pracy uczestników programu z położeniem tzw. grupy kontrolnej. Różnice w położeniu grupy uczestników programu i grupy kontrolnej traktuje się w tej metodzie jako efekt działania programu.

W naszej analizie jako grupę kontrolną potraktujemy zbiorowość wszystkich respondentów zarejestrowanych w urzędach pracy jako bezrobotni na przestrzeni badanych lat. Podejście takie stanowi niewątpliwie obciążenie dla analizy, ale ze względu na wielkość badanej próby wydaje się być najlepszym możliwym rozwiązaniem. Przyjmujemy hipotezę, opartą na teorii poszukiwań, że uczestnictwo w szkoleniach powinno skracać czas trwania bezrobocia. Analizy przeprowadzimy w oparciu o czas trwania ostatniego stwierdzonego okresu bezrobocia u każdego respondenta.

W analizach posłużymy się narzędziami tzw. analizy przeżycia. Metody te są powszechnie znane i używane w medycynie, a ściślej mówiąc w epidemiologii. Służą one tam do analizy wpływu wyodrębnionego czynnika na proces umierania organizmów żywych. Metody te zakładają, że zjawisko to jest rozłożone w czasie i dotyka wszystkie obserwowane jednostki, ale prawdopodobieństwo jego zajścia jest zróżnicowane i uzależnione od pewnych czynników (cech). W jakim stopniu te czynniki zwiększają lub zmniejszają ryzyko zgonu – na to właśnie pytanie dostarczają odpowiedzi te metody. Przenosząc te metody z epidemiologii do ekonomii stosujemy prostą analogię. Choroba to bezrobocie. Zgon – wyjście z zasobu bezrobocia. Testowanym lekarstwem zaś jest

program szkoleń zawodowych. Pytanie, które stawiamy, to o ile zwiększają się szanse wyjścia z bezrobocia osób, które uczestniczyły w programie. Zwiększenie szansy wyjścia z bezrobocia stanowi realny efekt programu (efekty netto). Podejście takie jest powszechnie uznawane i wykorzystywane w literaturze światowej.

Pierwszą zastosowaną metodą jest koncepcja krzywej przetrwania Kaplana-Meiera. Podejście to wymaga, aby okres trwania bezrobocia traktować jako ciągłą zmienną losową (T). Jako zmienna losowa czas trwania bezrobocia może być opisany za pomocą odpowiednich funkcji probabilistycznych. Takimi oczywistymi funkcjami są funkcje gęstości prawdopodobieństwa i dystrybuanta. Do funkcji tych zaliczamy również funkcję przetrwania będącą dopełnieniem dystrybuanty do wartości jeden:

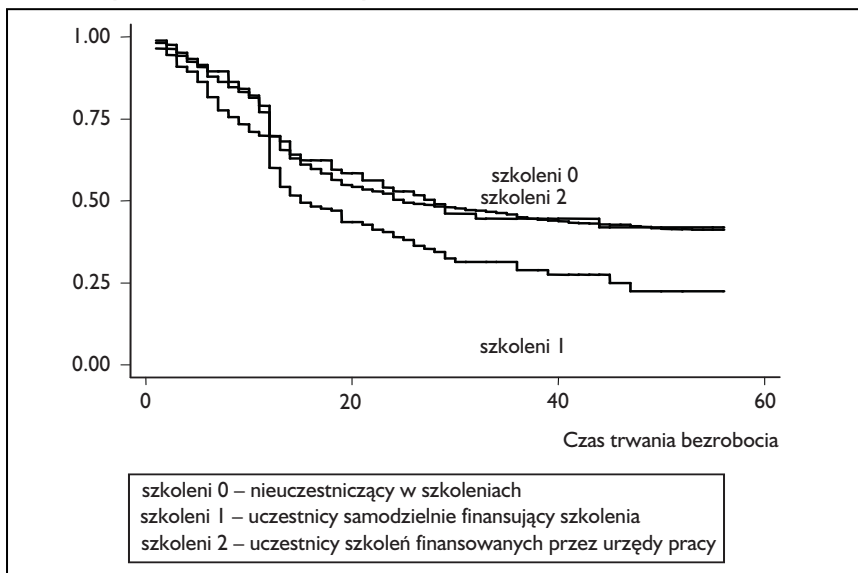
$$G(t) = 1 - F(t) = P(T > t) \quad (5.1)$$

gdzie $F(t)$ – dystrybuanta.

Określa ona prawdopodobieństwo, że bezrobotny pozostanie w zasobie bezrobocia od momentu rejestracji do czasu t . Graficznym obrazem tej funkcji jest krzywa przeżycia.

Przyjęta przez nas hipoteza w koncepcji krzywej przeżycia oznacza, iż oczekujemy że dla każdego momentu czasu t funkcja przeżycia dla uczestników szkoleń przyjmie wartość niższą niż dla osób nie uczestniczących w szkoleniach.

Rysunek 5.1. Oszacowanie krzywych przeżycia dla bezrobotnych uczestniczących i nie uczestniczących w szkoleniach zawodowych

Źródło: BAEL (sierpień 1996), GUS, obliczenia własne

Rysunek 5.1 przedstawia oszacowanie krzywych przeżycia dla trzech grup bezrobotnych: osób nie uczestniczących w szkoleniach zawodowych (szkoleni 0), uczestników samodzielnie finansujących szkolenie (szkoleni 1) oraz uczestników szkoleń finansowanych przez urzędy pracy (szkoleni 2). Na osi pionowej odłożono prawdopodobieństwo pozostania w zasobie bezrobocia przez okres t i dłużej, zaś na osi poziomej długość trwania tego okresu w miesiącach. Analiza rysunku 5.1 wskazuje, że nie jesteśmy w stanie stwierdzić występowania pozytywnych efektów realnych uczestnictwa w szkoleniach zawodowych organizowanych przez urzędy pracy. Krzywa przeżycia dla tej grupy bezrobotnych nakłada się bowiem na krzywą przeżycia dla bezrobotnych nieuczestniczących w szkoleniach. Efekty takie możemy zaś zaobserwować w stosunku do szkoleń finansowanych przez samych uczestników. Krzywa przeżycia dla tej grupy bezrobotnych leży poniżej krzywej przeżycia dla nieuczestniczących w szkoleniach.

Zastosowanie metod regresji umożliwia precyzyjniejsze określenie wielkości wpływu uczestnictwa w szkoleniach na prawdopodobieństwo opuszczenia bezrobocia. Definiujemy czas trwania bezrobocia jako zmienną losową ciągłą T z dystrybuantą postaci $F(t) = P(T < t)$ i funkcją gęstości $f(t) = dF / dt$. Wartość funkcji ryzyka (szansy) dla wyjścia z bezrobocia w czasie t jest określana wzorem:

$$h(t) = \lim_{dt \rightarrow 0} \frac{P(t \leq T < t + dt | T \geq t)}{dt} = \frac{f(t)}{1 - F(t)} \quad (5.2)$$

gdzie $1 - F(t) = G(t) = P(T \geq t)$ jest funkcją przeżycia. Funkcja $h(t)$ jest lokalną charakterystyką procesu odpływu z bezrobocia, określającą niestabilność (lub stabilność) bezrobotnego w sensie czasu trwania bezrobocia w danej chwili, a iloczyn $h(t)dt$ jest prawdopodobieństwem tego, że bezrobotny, który był w zasobie bezrobocia nieprzerwanie do chwili t odpłynie z bezrobocia w następnej jednostce czasu, przy założeniu, że jest to mała jednostka. Funkcja ryzyka (szansy) informuje więc o zmianie możliwości odpływu z bezrobocia wraz ze wzrostem długości czasu trwania bezrobocia [por. A. Balicki, 1986, s. 73–74].

W celu oszacowania wpływu uczestnictwa w szkoleniach na prawdopodobieństwo odpływu z bezrobocia posłużymy się kolejnym narzędziem analizy przeżycia tj. modelem Coxa (*Cox proportional hazard models*). Zgodnie z koncepcją użytego modelu wartość funkcji ryzyka (szansy) możemy zapisać jako funkcję stopy ryzyka dla wartości przyjętych za podstawę porównań (*baseline hazard* h_0) w czasie t i efektu zbioru zmiennych objaśniających:

$$h(t) = h_0(t) \exp(\beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 + \dots + \beta_k x_k) \quad (5.3)$$

gdzie: $\beta_1, \beta_2, \dots, \beta_k$ – zbiór parametrów modelu, x_1, x_2, \dots, x_k – zbiór zmiennych objaśniających. Oszacowanie parametrów równania 5.3 po zlogarytmowaniu uzyskujemy metodą największej wiarygodności.

Jako zmienne objaśniające przyjmujemy takie indywidualne cechy badanych jednostek jak: płeć, wiek, wykształcenie, stan cywilny i miejsce zamieszkania. Dodatkowo do modelu będziemy dołączać szereg zmiennych określających uczestnictwo w szkoleniach zawodowych. Wartości oszacowanych parametrów mówią nam o relacji szansy wyjścia z bezrobocia w czasie t u osoby posiadającą tę cechę (uczestniczył w szkoleniu), a szansy osoby z grupy bazowej (nie był uczestnikiem szkoleń). Tak więc oszacowania parametrów większe od 1 wskazują, że dana grupa charakteryzuje się większymi szansami wyjścia z bezrobocia niż jednostki w grupie bazowej. Natomiast wartość wskaźnika niższa od 1 oznacza, iż jednostki w danej grupie są w większym stopniu zagrożone bezrobociem w porównaniu do kategorii bazowej. Dokonałiśmy szeregu estymacji modelu hazardowego dla ostatniego zarejestrowanego okresu bezrobocia włączając kolejno szereg zmiennych dotyczących szkoleń. Tabela 5.6 zawiera zestawienie oszacowanych parametrów dla tych zmiennych w oparciu o próbę z lat 1992–1996. Pozostałe zmienne (tj. płeć, wiek) i oszacowane dla nich parametry pomijamy. Analiza danych tabeli 5.6 prowadzi do szeregu istotnych wniosków. Po pierwsze, nie udało nam się stwierdzić występowania efektów realnych uczestnictwa w szkoleniach organizowanych przez urzędy pracy. Po drugie, sam fakt uczestnictwa w szeroko rozumianych szkoleniach zawodowych zwiększa szansę opuszczenia zasobu bezrobocia u bezrobotnych. Pozytywne efekty uczestnictwa w szkoleniach zawodowych udało nam się stwierdzić w stosunku do szkoleń finansowanych przez samych zainteresowanych, jak i pracodawców. Szkolenia finansowane przez urzędy pracy są zaś czynnikiem neutralnym. Przyczyn tego zjawiska można poszukiwać z jednej strony w słabej organizacji i jakości kursów organizowanych przez urzędy pracy, z drugiej strony zaś w doborze uczestników szkoleń.

Sytuacja taka nie jest specyfiką polskich aktywnych programów rynku pracy. Wyniki badań przeprowadzonych w innych krajach prowadzą do podobnych wniosków. Tak na przykład z badań przeprowadzonych na Węgrzech w 1992 wynika, że 47% przeszkolonych bezrobotnych w wieku poniżej 25 lat uzyskało pracę, podczas gdy 45% uzyskało ją bez przeszkolenia. W Norwegii różnica między grupą przeszkoloną a nie przeszkoloną wynosiła tylko 10 punktów procentowych. W Szwecji niektóre programy prac interwencyjnych i szkolenia bezrobotnych przyniosły nawet negatywne efekty netto. OECD w latach 1989 i 1993 przeprowadziła przegląd licznych badań efektywności, które wykazały niezwykle dużą różnicę między efektywnością nominalną a realną [M. Kabaj, 1997].

Tabela 5.6. Oszacowanie współczynników ryzyka dla zmiennych dotyczących szkoleń w modelu Coxa, próba obejmuje lata 1992–1996

Zmienna	Odpływ ogółem		Odpływ do zatrudnienia	
	oszacowany parametr	statystyka t-studenta	oszacowany parametr	statystyka t-studenta
1. Uczestniczył w szkoleniach organizowanych przez urzędy pracy	0,90	-1,11	0,94	-0,57
2. Uczestniczył w szkoleniu zorganizowanym przez urząd pracy podczas ostatniego okresu bezrobocia	0,82	-1,99	0,89	-1,04
3. Uczestniczył w dowolnym kursie zawodowym	1,26	4,45	1,34	4,93
4. Sposób finansowania: bezrobotny sam ponosił koszty szkolenia	1,28	3,41	1,36	3,76
urząd pracy finansował koszty szkolenia	0,87	-1,36	0,88	-1,04
pracodawca finansował koszty szkolenia	1,74	6,38	1,85	6,45

Oszacowania zacięniowane są nieistotne statystycznie na poziomie $\alpha = 0,05$
 Źródło: BAEL (sierpień 1996), GUS, obliczenia własne

5.3. Podsumowanie

W tej części opracowania zajęliśmy się problemem wpływu aktywnych programów rynku pracy na elastyczność rynku pracy. Na podstawie wyników przeprowadzonej analizy skali i zasięgu oddziaływania aktywnych programów można stwierdzić, że aktywne programy mają ograniczone znaczenie dla uelastyczniania rynku pracy.

Drugim rozważanym problemem była analiza efektów uczestnictwa w aktywnych programach. Podstawowym wnioskiem płynącym z analizy jest niewielki wpływ uczestnictwa w aktywnych programach na zmniejszenie ryzyka bycia bezrobotnym w stosunku do bezrobotnych nie objętych programami. Z przeprowadzonych badań wynika, że najlepsze efekty generuje program szkoleń zawodowych. Wyniki analiz wskazują, że sam fakt uczestnictwa w szkoleniach zawodowych zwiększa szansę

odpływu z bezrobocia pod warunkiem jednak, że jego koszt obciąża bezpośrednio osobę bezrobotną lub pracodawcę. Brak tego efektu w przypadku szkoleń finansowanych przez urzędy pracy wskazuje na potrzebę przeprowadzenia istotnych zmian w prowadzeniu tego programu. W szczególności należy zwrócić uwagę na adresowanie tego programu i dobór uczestników. Analiza efektów aktywnych programów rynku pracy prowadzi do wniosku o niedużym ich wpływie na uelastycznianie rynku pracy.

6. Podsumowanie i wnioski

Z przeprowadzonych rozważań można wysnuć kilka bardziej ogólnych wniosków.

1. Analiza danych statystycznych dotyczących polskiej gospodarki okresu transformacji wskazuje na występowanie elastyczności zatrudnienia względem zmian PKB i płac realnych, zaś w nieco mniejszej mierze również względem zmian stopy inwestycji. W kolejnych latach okresu transformacji można zauważyć pewien nieznaczny trend wzrostowy współczynników elastyczności względem PKB i płac realnych, co świadczy o poprawie elastyczności rynku pracy. Warto również podkreślić niską elastyczność płac brutto względem wydajności pracy przy jednocześnie wysokiej elastyczności owych płac względem zmian kosztów utrzymania. Płyne stąd wniosek, iż wpływ poziomu wydajności pracy na wysokość płac jest relatywnie niewielki w stosunku do wpływu nadal wysokiego tempa wzrostu cen dóbr i usług konsumpcyjnych.

2. Z analizy danych przekrojowych (wojewódzkich) wynika, że elastyczność zatrudnienia względem PKB i płac realnych zależy od stopnia nowoczesności działowej struktury zatrudnienia w województwach. Elastyczność ta jest tym wyższa, im bardziej struktura zatrudnienia jest zbliżona do struktury występującej w europejskich krajach G7. Wskazuje to na wyższą elastyczność rynku pracy w bardziej nowoczesnych województwach. Sugeruje to istnienie sprzężenia zwrotnego między zaawansowaniem przemian strukturalnych w gospodarce a elastycznością rynku pracy: wyższa elastyczność rynku pracy sprzyja przemianom strukturalnym, ale z drugiej strony bardziej nowoczesna struktura gospodarki tworzy warunki do wyższej elastyczności rynku pracy. Można stąd wysnuć wniosek o potrzebie uelastycznienia rynku pracy dla stymulowania przemian strukturalnych.

3. Z analizy przepływów siły roboczej między zatrudnieniem, bezrobociem i biernością zawodową wynika, że w kolejnych latach okresu transformacji zasoby te stawały się bardziej dynamiczne w sensie rotacji jednostek w tych zasobach, aczkolwiek poprawa dynamiki tych zasobów nie była duża. Szczególnie godny podkreślenia jest wyraźny wzrost stóp odpływów z bezrobocia, w tym również stóp odpływów z

bezrobocia do zatrudnienia, wskazujący na wzrost szans bezrobotnych na znalezienie miejsc pracy. Również analiza współczynników przyjęć do pracy i zwolnień z pracy wskazuje na rosnącą rotację jednostek w zasobie zatrudnionych w latach 1992 – 1996, co świadczy o nasilaniu się procesów realokacji siły roboczej w polskiej gospodarce. Na podstawie danych o współczynnikach przyjęć do pracy i zwolnień z pracy można stwierdzić, że natężenie procesów realokacji jest stosunkowo wysokie w budownictwie, handlu, hotelach i restauracjach, administracji publicznej i obronie narodowej oraz obsłudze nieruchomości i firm, natomiast jest ono dosyć słabe w zaopatrzeniu w energię elektryczną, gaz i wodę, edukacji, ochronie zdrowia i opiece socjalnej oraz kopalnictwie.

4. Z przeprowadzonych analiz wynika, że aktywne programy rynku pracy niezbyt silnie poprawiają szanse uczestników tych programów na znalezienie stałych miejsc pracy, a więc ich wpływ na poprawę elastyczności rynku pracy jest wysoce ograniczony. Między poszczególnymi rodzajami aktywnych programów występują jednakże w tym zakresie pewne różnice. Stosunkowo największe efekty uczestnictwa w aktywnych programach występują w przypadku szkoleń zawodowych, zwłaszcza tych finansowanych przez samych uczestników i pracodawców, natomiast znacznie mniejsze są efekty uczestnictwa w robotach publicznych i pracach interwencyjnych. Choć płyną z tego wyraźne wnioski dla polityki gospodarczej, to jednak trzeba pamiętać, że oprócz poprawy szans na znalezienie stałej pracy aktywne programy rynku pracy mają do spełnienia również inne ważne funkcje ekonomiczne i społeczne.

Bibliografia

- Adnett, N. (1996). "European Labour Markets: analysis and policy". Longman, London and New York.
- Backhouse, R. (1991). "Applied UK Macroeconomics, Basil Blackwell". Oxford.
- Balicki, A. (1986). "Probabilistyczny model procesu płynności kadr i nieparametryczne jego szacowanie przy użyciu danych kohortowych". *Studia Demograficzne*, nr 4(86), str. 71–83.
- Barro, R.J., X. Sala-i-Martin (1995). "Economic Growth". McGraw-Hill Inc., New York.
- Bezrobocie rejestrowane w Polsce. GUS, Warszawa, różne wydania z lat 1991–98.
- Biuletyny Statystyczne GUS. GUS, Warszawa, wydania z lat 1993–1999.
- Buga, J., T. Kuszewski (1997). "Zmiany strukturalne w gospodarce Polski i wybranych krajów świata. Analiza porównawcza". *Ekonomista* nr 3/1997, s.323–344.
- Fallon, P., D. Verry (1988). "The Economics of Labour Market". Philip Allan, New York.
- Felbur, S. (1996). "Struktura gospodarki Polski i jej dostosowania do integracji z Unią Europejską". *Ekonomista* nr 4/1996, s.425–451.
- Hall, R.E., J.B. Taylor (1995). "Makroekonomia. Teoria, funkcjonowanie i polityka". PWN, Warszawa.
- Jajuga, K., Z. Panasiewicz, D. Strahl (1994). "Wzorce zmian strukturalnych w Polsce w latach dziewięćdziesiątych". IRISS, Raporty-studia nad strategią nr 24/1994, Warszawa.
- Kabaj, M. (1997). "Strategie i programy przeciwdziałaniu bezrobociu. Studium porównawcze". Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa.
- Kaczorowski, P., T. Tokarski (1998). "Inwestycje i eksport a wielkość zatrudnienia w przemyśle polskim w latach 1992–1996". *Gospodarka w praktyce i teorii* nr 2(3)/1998, s.39–51.
- Kwiatkowski, E. (1991). "Bezrobocie i wolne miejsca pracy – teoria i rzeczywistość". *Polityka Społeczna*, nr 9.
- Kwiatkowski, E. (1988). "Neoklasyczne teorie zatrudnienia. Tradycja i współczesność". PWN, Warszawa.
- Kwiatkowski, E. (red.) (1991a). "Makroekonomia". Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Kwiatkowski, E. (1998). "Aktywna polityka państwa na rynku pracy w Polsce". [w:] E. Kryńska, E. Kwiatkowski, H. Zarychta, "Polityka państwa na rynku pracy w Polsce w latach dziewięćdziesiątych". Raport, zeszyt nr 12, IPISS, Warszawa, 1998.
- Kwiatkowski, E., T. Tokarski (1995). "Determinanty bezrobocia w Polsce w okresie transformacji (modele teoretyczne oraz próba ich weryfikacji)". *Zeszyt Naukowy INE-PAN* nr 11/1995.

Kwiatkowski, E., T. Tokarski (1997). "Efekty polityki państwa wobec rynku pracy w Polsce. Analiza na podstawie funkcji dostosowań". *Ekonomista* nr 3/1997, s. 345–372.

Kwiatkowski, E., T. Tokarski (1998). "Macroeconomic Effects of Active Labour Market Policies in Poland, Comparative Economic Research (Central and Eastern Europe)". Vol. I, No. 1/1998, s. 1–23.

Levačić, R., A. Rebmann (1982). "Macroeconomics. An Introduction to Keynesian-Neoclassical Controversies". Macmillan Publishers Ltd., Houndmills.

Liberda, B. (1997). "Oszczędzanie w gospodarce polskiej według teorii cyklu życia". *Ekonomista* nr 5–6/1997, s. 650–661.

Lipowski, A. (1998). "Analiza zmian strukturalnych w trzech podstawowych sektorach gospodarki (rolnictwie, przemyśle i usługach)". Nr 1, Zeszyt Naukowy INE-PAN, listopad 1998.

Nowy szacunek PKB za lata 1985–1995 (1999). *Studia i Prace Zakładu Badań Społeczno-Ekonomicznych GUS i PAN, Zeszyt 263, Warszawa.*

Rocznik statystyczny województw, GUS, Warszawa, różne wydania z lat 1991–98.

Romer, D. (1996). "Advanced Macroeconomics". McGraw-Hill Inc., New York.

Rutkowski, M. (1990). "Labour Hoarding and Future Unemployment in Eastern Europe: The Case of Polish Industry". Discussion Paper, LSE.

Schettkat, R., (1993). "Compensating Differentials? Wage Differentials and Employment Stability in the U.S. and German Economies". *Journal of Economic Issues*, Vol. XXVII, No. 1, March 1993.

Socha, M.W., U.Sztanderska (1999). "Strukturalne podstawy bezrobocia w Polsce". Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, w druku.

Solow, R.M. (1956). "A Contribution to the Theory of Economic Growth, *Quarterly Journal of Economics*". February 1956, s. 65–94.

Solow, R.M. (1998). "What is Labour Market Flexibility? What is it Good For?", *Proceedings of the British Academy*". Vol. 97.

Stasiak, J., Tokarski, T. (1998). "Analiza odplywów z bezrobocia. Funkcja dopasowań". w: „Przeptywy siły roboczej a efekty aktywnej polityki państwa na rynku pracy w Polsce” pod. red. E. Kwiatkowskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.

Roczniki Statystyczne Pracy. GUS, Warszawa, wydania z lat 1995 i 1997.

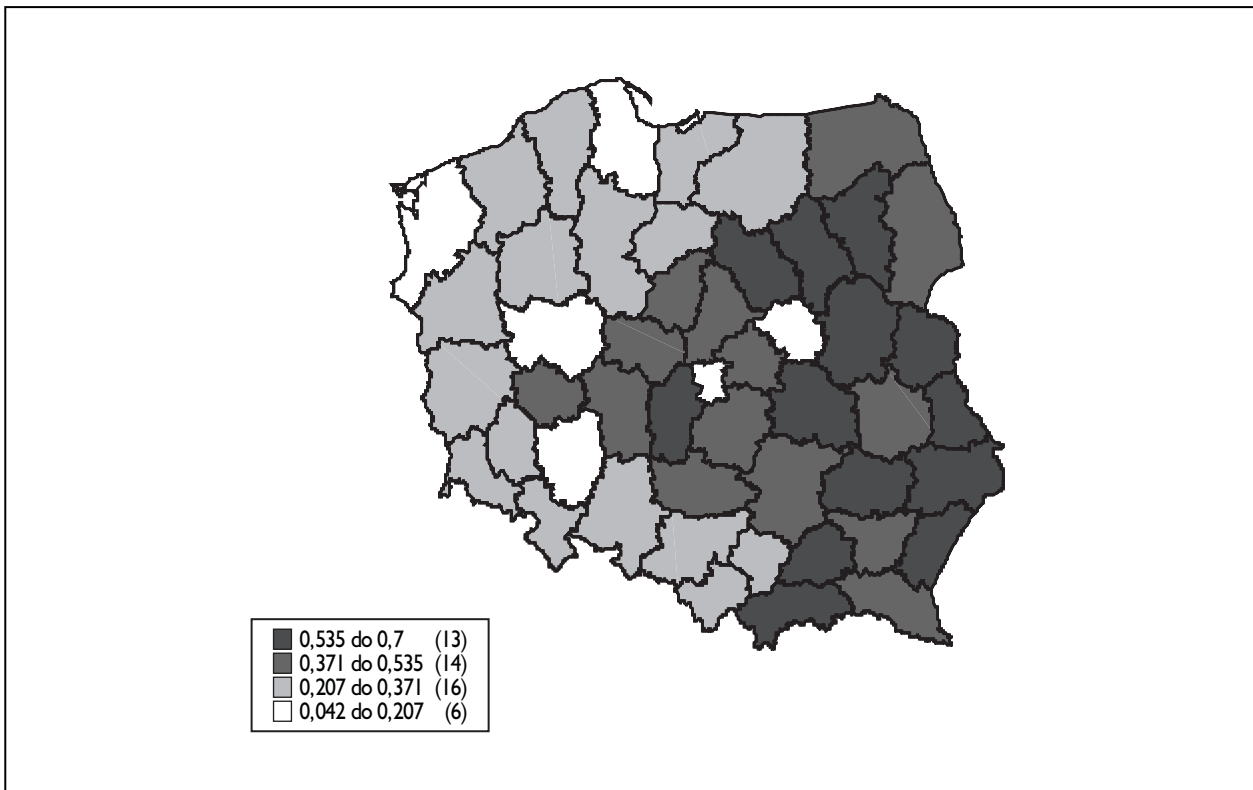
Tokarski, T. (1998). "Determinanty zatrudnienia i płac w przemyśle polskim w latach 1992–96". Maszynopis przyjęty do druku w Redakcji Gospodarki Narodowej.

Welfe, A. (1998). "Ekonometria". PWE, Warszawa.

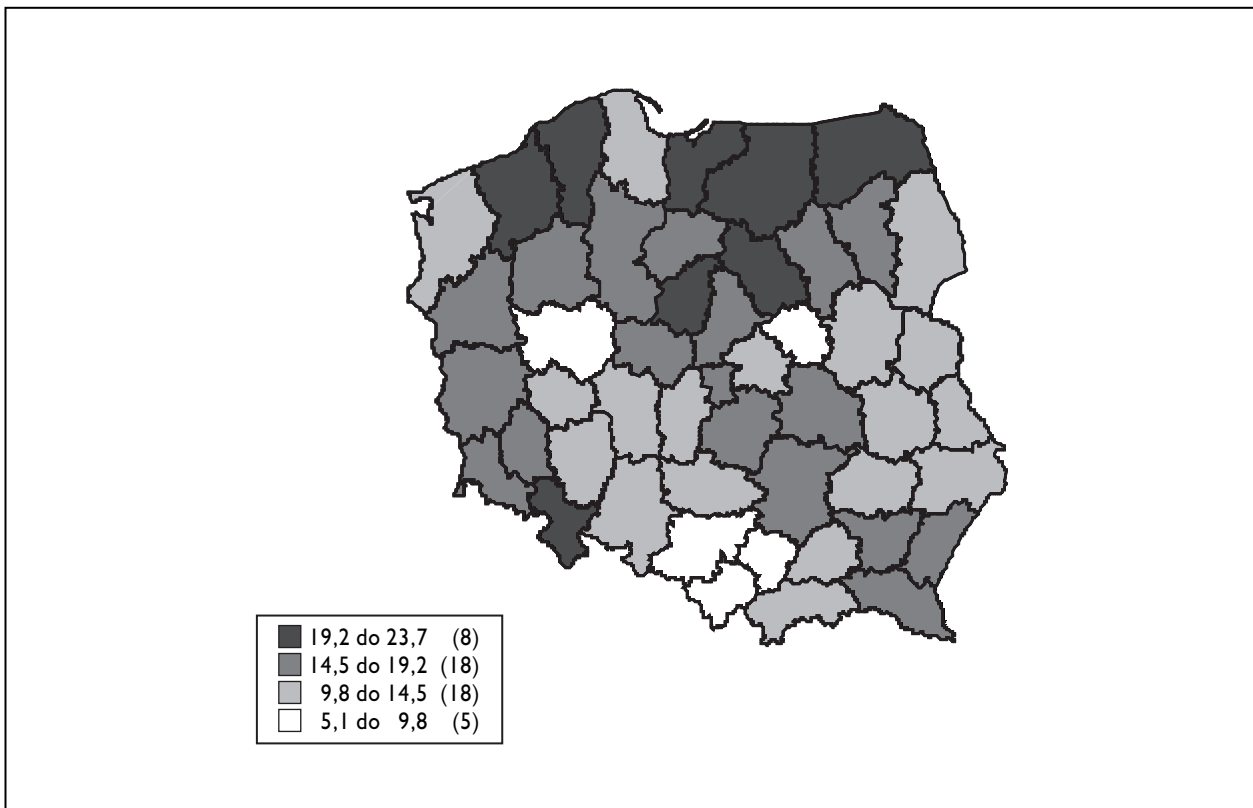
Yearbook of Labour Statistics (1998). ILO, Geneva.

Żółtowska, E. (1997). "Funkcja produkcji. Teoria, estymacja, zastosowania". Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.

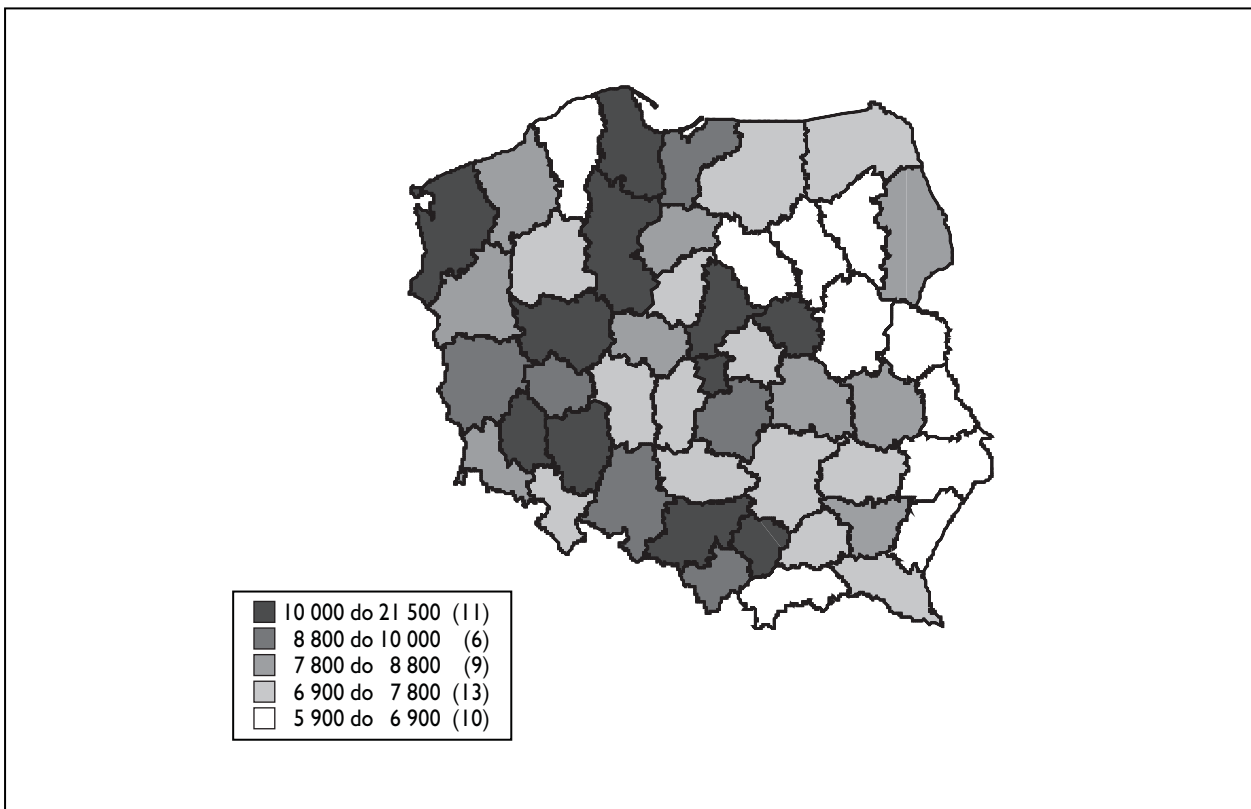
Mapa 3.1. Regionalne zróżnicowanie odległości struktury pracujących w Polsce od struktury pracujących w europejskich krajach G7 (przeciętnie w latach 1991–97)

Mapa 3.2. Regionalne zróżnicowanie stóp bezrobocia w Polsce (przeciętnie w latach 1991–97)

Mapa 3.3. Regionalne zróżnicowanie PKB *per capita* w Polsce (przeciętnie w latach 1991–97 w tysiącach PLN z 1997 roku)

Mapa 3.4. Regionalne zróżnicowanie stóp urbanizacji w Polsce (przeciętnie w latach 1991–97)

